

ПОЕМА КРАЈЊЕ ОДАНОСТИ

(Гордана Ђилас: *Ойрашишање. Поема за мајку*, Фондација Група север, Нови Сад, 2020)

Поетички, а такође и лични ризици које је Гордана Ђилас прихватила писањем и објављивањем књиге песама *Ойрашишање*, којој у поднаслову стоји „Поема за мајку“, енормно су велики. Песникиња је свесно сузила себи простор за естетски релевантан говор, до крајњих граница, а ипак је успела не само да оствари такав говор, него и да га одржи на високом нивоу. У чему су се конкретно састојали ти ризици, и како су били савладани?

Тематско-мотивско средиште поеме је прецизно одређено њеним насловом: реч је о обраћању мајци која је заувек напустила овај свет и којој сада њена кћи упућује речи љубави и оданости. Утолико је у *Ойрашишању* немогуће и непотребно правити разлику између емпиријског и лирског субјекта, која је карактеристична за модерно песништво. Али одрицањем од дистанце између Ја песме и свога Ја, Гордана Ђилас се није окренула неком предмодерном поетичком моделу, него је пре активирала универзални модус лирике као израза егзистенцијалних стања. Она у поеми храбро излаже себе саму, свој губитак и своју бол – и ту се крије онај лични ризик који је малочас поменут – не жртвујући при томе говор своје песме искрености својих емоција. Суштински квалитет лирике се не састоји у снази и непатворености онога што стихови изражавају, него у начину којим се то изражава и истовремено одржава његова снага. Поетички ризик у овом односу лежи у опасности да интензитет доживљаја однесе превагу над артикулацијом доживљаја у песничком тексту.

При томе, Гордана Ђилас је морала да се одрекне и неких чинилаца песничког поступка који поседују конститутивни значај у обликовању модерне песме. Мотивско језгро њене поеме не допушта иронијски одмак, а упитаност њених стихова носи дубока метафизичка, а не критичка значења. То је такође била једна ризична одлука. И коначно, реченоме треба додати и запажање о ризику у погледу изведене песничке форме: *Ойрашишање* је несумњиво целовита и заокружена поема, иако је сачињена од већег броја фрагмената (46) и једне издвојене минијатуре (под насловом „Ако“) која је добила функцију експозиције.

У тако сазданом тексту фрагментарне фактуре, у коме се одрекла разликовања емпиријског и лирског субјекта, и одустала од поштапања иронијом, песникиња је могла – и морала – да се за постизање било којих ефеката ослони искључиво на динамику микрозначања појединачних слика. И у томе се показала сувереном. Медитативни, мисаоно озбиљни и дубоки, њени стихови ниједном не падају у патетику, без обзира на то што мотив, удружен с ограничењима која је песникиња себи задала,

лако може да заведе на ту странпутицу. Гордана Ђилас овом завођењу одолева зато што поемом исказује сасвим индивидуална и непоновљива искуства, и не олакшава себи скретањем у општа места. А сама ситуација њеног говора је једно опште место; свако ко је рођен има мајку, и међу њима већина има осећање крајње оданости према мајци. Стога се може рећи да поема *Ойрашићање* истовремено излаже једну универзалну људску релацију, и крајње индивидуално обојено учешће у тој релацији.

Да ли је говор *Ойрашићања* солилоквијум, низ монолошких фрагмената, или је, као обраћање, макар по својој интенцији, дијалогски? Мајка, наравно, у поеми не одговара фактички на обраћања своје кћери, али очигледно је да кћи чује неки одговор, премда вероватно не може да га разговетно понови:

*...да сваки наш сусрећ
Буде сусрећ њо њвој вољи
А сваки мој љокушај да ње дозовем
Падне као ударац о звоно у љразној кућоли.*

Јасно је да је овде осликана једна форма комуникације која би, по мерилу наших свакодневних саобраћања, била оцењена као непотпуна или недовршена, и да су њени ефекти ограничени. „Ударац о звоно“ у реалности искључиво овог света даје празан тон:

Звук се, као и моја жеља, враћа самом себи.

Али та комуникација у ствари није свакодневна нити чисто оводрана, него, изричито, успостављање везе између овог и оног света, налажење нити које повезују реалност овог и оног хоризонта постојања,

*Сведочећи да живоћ љосћоји
Само у љрећознавању заједнишћва
У коме, свака од нас бива,
На себи својсћвен начин жива и сћварна.*

Мајка наставља да постоји захваљујући присуству у свести своје кћери, у њеној меморији. Али та меморија је уједно и амбијент у којем се одвија слојевито обликовање саме кћери, њеног постојања и идентитета. *Ойрашићање* је зато поема која у подједнакој мери реконструише (однос према другоме, мајци), и конструише (јединство свога Ја). Зато песникиња може да казати и да „одлазака нема“ и да

*Твоје љприсусћво на дрући начин љокушавам
Да љојмим...*

али и да извесност присуства другог, „на други начин“, сучели с питањем о себи самој, и о начину на који је сама присутна:

Посћојим ли ако не љосћојиш ћи...

Само у узајамном препознавању, гласи одговор, може да се оствари захтев за трајношћу, а то препознавање, са своје стране, могуће је зато што границе између светова нису коначне и непролазне, већ напротив порозне и пропусне, што постоје путеви, ма како уски, који их повезују, макар били налик

Танкој љукошћини између љразнине и нишћавила.

Гордана Ђилас не идеализује, а поготово не идилизује откривену узајамност у гарантовању постојања мајке и кћери. Она сведочи и о разликама, чак и о сенкама неспоразума које је заустављао само „прећутани договор“. Не на последњем месту, ту је и примедба о „познавању поезије“, које се код мајке задржавало на „срицању (...) десетерца“, а код кћери се показало као оно што је суштински потврђује. И што, парадоксално, такође потврђује и мајчино постојање.

Бројни су пасажии у поеми *Ойрашћћање* у којима се саморазумевање и разумевање односа према мајци изражавају парадоксијама:

*Ал' бива ли да ћемо се сресћии и дозвасћии?
Бићемо заједно, а ойейи, никада се нећемо сресћии
Још не знам како да ћии сведочим о искусћиву
Твој иприсусћива...*

На сличан начин, у парадоксалном изражавању искуства које се не може објаснити рационалним средствима, неколико завршних фрагмената поеми уводе у видокруг и инстанцу крајње трансценденције (која се једноставно именује као „Он“ или „Отац“). Тим увођењем остварује се двоструки добитак. С једне стране, изграђеној симболици *Ойрашћћања* пружа се нека врста унутрашњег гаранта и онтолошке окоснице, која је у једној слици описана, уз ослонац на симболизам светлости, као

*...свећлећи сћуб око којеј су се
Врћела сва шћвоја надања.*

Доследно везивање светлости и њеног извора за позитивне вредности, у поеми је послужило пре свега за онтолошко утемељење лебдећег, фрагментарног говора, а такође и за успостављање равнотеже у односу на почетне фрагменте, у којима доминира димензија овосветског бола (који на различите начине погађа и мајку и кћер). То је светлост која упућује на неки даљи и виши смисао онога што је из хоризонта ограниченог на овај свет, неутешно и бесмислено:

*Чекаш ли иред великим врашћима која шће
Подсећају на врашћа кайије на кући
У којој си живела? Слушћии ли како ће се
Изненада ойворишћии и обасушћии шће
Свећлошћу...*

Ово религиозно нијансирање поеми *Ойрашћћање*, с друге стране, олакшава њено уклапање у оквире националне, и шире, песничке традиције, и тако јој пружа једну

другачију, ништа мање важну окосницу, а њеном фрагментарном говору отвара још једну могућност сабирања и успостављања целовитости.

Као целина, *Ойрашиџа*ње Гордане Ћилас може се оценити као дело које, успешно савлађујући све препреке и ограничења које је песникиња наметнула самој себи, уверљиво сведочи о унутрашњим трагањима и питањима, о аутентичном путовању кроз подручја индивидуалне меморије, на којем Ја песме (и Ја песникиње) проналази и себе, и свој однос према мајци, и начин да све то заснује потврди. Истанчан и нијансиран говор ове поеме захтева читаоца спремног да прихвати изазов дела, уложи своје време и своју имагинацију, препозна бар нека од многих болних питања која су отворена, и да за своје учешће буде награђен, можда, делићем сјаја оне коначне светлости која све повезује.